

ՀԱՄԱՐԱՆԱԲԵՐ ՌՈՒՍՈՅ

ԵՐԿՐՈՐԴ

ՅԱՐԻ

ԼՐԱԳԻՐ

ՀԱՄԱՐԱՆԱԲԵՐ ՌՈՒՍՈՅ լրագիրը հրատարակուում է իւրաքանչիւր ամիս 1 ին, 10 ին և 20 ին . տարեկան գինը է 4 ռուբ. արծաթ . իսկ կէս տարուանը 2 ռուբ. արծ.

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 10

Հ. 32

1862 ԱՄԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ԱԶԳԱՅԻՆ: Իշխան Գրիգոր Բեհու-
ղեանցի մահն:—Մեր օրագրութեան տխրալի վիճակը:—
Նոր օրագիր Բաբել անունով:—Մանչեսթերի Հայոց եկե-
ղեցին:—Մուրատեան վարժարանի մէջ կատարուած պար-
գեարաշխութեան հանգէսը:

ԱԶԳԱՅԻՆ: Նամակ 'ի Հայկ քաղաքէն:

ՆԵՐՔԻՆ: Զանազան համբաւներ:

ԱՐՏԱՔԻՆ: Զանազան լուրեր:

ՄԱՏԵՆԱԽՕՍԱԿԱՆ: Նոր գիրք և նոր օրագիր:

ԱՐՈՒՆԵՍԱԿԱՆ: Նոր գիրք:

ԱՌՆԵՏՐԱԿԱՆ: Փոխանակազրաց և դրամի ընթացքը:

ԹԵՐԹԻԿ: Հատուածք 'ի գրուածոց նախնեաց:—Յիշա-
տակարանք:

ՀԱՄԱՐԱՆԵՐ

ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ԱԶԳԱՅԻՆ

Մահուան Սեպտեմբերի 20

Տխրութեամբ սրտի ծանուցանում ենք
մեր ազգայնոց, որ ազգիս բարերարաց մինն
ևս թողլով իւր երկրաւոր օթեանը՝ փոխե-
ցաւ յերկնայինը: Մեր խօսքն այս տեղ է
Ներգործական Պետական Խորհրդական Իշ-
խան (Բեհու) Գրիգոր Յովսէփեան Բեհու-
ղեանցի վերայ, որ վախճանեցաւ Տիֆլիսու
մէջ Սեպտեմբերի 18ին:

Արժանաշիշատակ Իշխան Գրիգոր Յով-
սէփեան Բեհուղեանց, որ Առնապետ էր
Վրէական և Վաղարշական Պալատին Տիֆ-
լիսու, իւր ազգասիրութեամբն, բազմա-
պատիկ նուիրագործութեամբն և մարդա-
սիրութեամբն յոյժ հռչակուած էր ոչ միայն

Տիֆլիսու, այլ և բոլոր Վրաստանի մէջ:
Վրասն որոյ զարմանալի չէ, որ նորա թաղ-
ման օրը, որ կատարուեցաւ նոյն ամսոյ 20ին,
բոլոր վաճառականաց և արուեստաւորաց
կրպակներն փակուեցան: Թաղման պաշտօնն
և պատարագն կատարուեցաւ Մուղնի ա-
նուանեալ եկեղեցում, ուր պատարագիչ էր
նորնախոր Վիճակաւոր Բարձր Արքայան
Մակար Արք Եպիսկոպոսն: Հետ պատա-
րագին Արքայնակատար Վեհապառ Վա-
թուղեկուն մեր, որ առաջեկայ էր սուրբ
պատարագին, ասաց 'ի ներկայութեան պաշ-
տօնակատարի փոխարքային՝ Գլխաւոր կա-
ռավարչի Վրաստանու և բոլոր երեւելի մեր-
ազնեայ, Ռուս և Վրացի աստիճանաւո-
րաց՝ ազգու և ոգեշարժ քարոզ: Օգնի
ննջեցելոյն գնացին ոտքով մինչև ցգերեզմա-
նատունն, որ գտանուում է Խօճի վանք ա-
սացեալ տեղում, ոչ միայն մեր հոգեւորակա-
նաց դասքն, այլ և բոլոր ժողովրդականք:
Նոյն Խօճի Վանքն կառուցուած է հան-
գուցելոյ նախնիքներից, ուր և ամփոփուած
կան ազգաշէն Բեհուղեանց տան պայա-
զատների մարմինքն. վերջապէս ինքն ևս այն
տեղ ամփոփեցաւ:

Մենք չենք կարող առ այժմ մի առ մի յի-
շատակել այս տեղ առ Տէր հանգուցեալ
Գրիգոր Իշխանի բոլոր ազգասիրական և
Աստուածահաճոյ գործքերը, վասն զի նորա
ամենայն նուիրագործութիւնքը և մարդա-
սիրութիւնքը նկարագրելու համար՝ հար-
կաւոր է լցուցանել քանի մի ամբողջ թեր-
թեր, այլ փոխանակ այսր՝ կասենք՝ թէ
նորա բարի յիշատակը անմահ պիտի մնայ
ազգիս մէջ, և նորա բարի անուան յիշա-
տակութեան ժամանակ իւրաքանչիւր լոռ
պիտի թափէ ցաւակցական արտասուք: Մեր
յոյսը մեծ է և նորա միամօր որդւոյն՝ Ար-

թիլէրի Փօրուռչիկ Աւագնիի, և չորից սի-
րասուն դստերացը վերայ, որք իւրեանց հօրը
բարի յիշատակ լինելով՝ կ'աղաքերեն իւ-
րեանց հօրը ցանաճ բարի բարի սերմերը 'ի
միջիւնութիւն և 'ի պարծանաւ ազգայնոց:

Ներկայ համարիս արտաքին լրերի մէջ
կ'կարդանմեր ընթերցողք Ամերիկայի Միա-
ցեալ-Նահանգաց մէջ օրագրութեան վե-
րաբերեալ տեղեկութիւնք, որք զարմացու-
ցին մեզ, և կարծեմք թէ կ'զարմացնեն և
այլոց: Համեմատելով այդ յառաջագիմու-
թեան հետ մեր ազգի մէջ եղած յառաջա-
գիմութիւնը, տեսնում ենք որ մեր յառա-
ջագիմութիւնը այնքան չնչին է և փոքր, որ
յիշատակութեան անգամ արժանի չէ: Ինչ-
չուն այսպէս: Միթէ մեր ազգն, որ միշտ
հաղորդակցութիւն ունի լուսաւորեալ ազ-
գաց հետ, և որ միշտ աշխատում է նմանիլ
նոցա հանդերձով և արտաքին ձևերով, չէ՞
կարող արդեօք և այս ասպարիզում յառա-
ջագիմութիւն ցոյց տալ, եթէ ոչ այնքան՝
որքան ցոյց են տալիս Ամերիկացիք, դոնէ կի-
սով չափ: Ամերիկացիք առանց օրագրի ապ-
րել չեն կարող, ուստի և երբ մի նոր քաղաք
հիմնարկում են նոքա, լրագիրն ևս իսկոյն
սկսուում է հրատարակուիլ այն տեղ: Այո, մեր
ազգը այնչափ օրագրերի և լրագրերի
հարստութիւն չունի և կարող չէ ունենալ,
բայց որքան որ ունի՝ կարող է պահպանել
և եթէ փոյթ չէ տանում այդպիսի օգտաւէտ
գործի համար, այդ համարելն է նորա պա-
կասութեանց մինը. պակասութիւն կամաց,
բայց ոչ պակասութիւն կարողութեան: Ա-
թէ գումարելու լինինք Ռուսաստանի մէջ
հրատարակեալ իւրաքանչիւր օրագրի բա-
ժանորդաց թիւը, հաշուելով իւրաքանչիւր
օրագրին 300 էն մինչև 400 և ոչ աւելի բա-

տական և ազգասիրական խորհուրդն երկներ է և մտերմ պիտի գործադրէ:

«Այդպէս Մանգիսթեր քաղաքը, որ իրաւամբ աշխարհիս վաճառանոցը կրնայ համարուիլ, 23 տարիէն աւելի է որ Հայ դադմականութիւն մը հաստատուած է: Հայոց թիւը հոն աւելցած ժամանակները՝ շատ անգամ մեջերսն են հայրենասէր և բարեպաշտ անձինք փոքրիկ մասուռի մը շինութիւնն առաջարկած են: Բայց ոմանց անհաստատ վիճակը և ձախորդ պարագայներ վրայ հասնելով ազգայնոց նուազելը՝ նոցա գովելի և աստուածահաճոյ խորհուրդին անգործադրելի մնալոյն պատճառ եղած էր:

«Եւր Հայերը 1837 ին աւելի բազմութիւն էին, և հետեւեալ մասուռի մը ծախքերը հոգալու կարող ՊՊ. Մանուկ Գափամաճեան և Յովհաննէս Յովակիմեան յարմար ժամանակ համարելով՝ ի ժողով հրաւիրեցին բոլոր դադմական համագրքայս ժողովոյն նպատակը բոլոր ազգայնոց մեծ մասին զգացմանցը համաձայն լինելով՝ մէկ նիստով մասուռի հաստատութիւնը որոշուեցաւ: Բայց յետոյ քանի մը անձինք տուրքէ գերծ մնալու դիտմամբ անտեղի արգելքներ յարուցին, և այսպէս անգործադրելի մնաց:

«Իսկ այժմ, թէև այնքան բազմութիւն չեն այն տեղի Հայերը, բայց և ոչ նուազ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ հարազատ որդիք, այս ամօթալի պահասութիւնը չերկարելոյ համար՝ ՊՊ. Պ. Պապօ, Արքայաճամ Հայրենց և այլոց առաջնորդութեամբ երեք անգամ ի ժողով գումարելով բոլոր Հայերը, հաստատութեամբ որոշում ըրեր են մասուռն հաստատելոյ, և մեծ վստահութեամբ կրուսամբ և կրմաղթեմք թէ յաջողութեամբ պիտի պսակի իրենց խորհուրդն ի պատիւ և ի պարծանս բնդհանուր ազգին, և քիչ առնեն ուրախութեամբ պիտի լինանամք և ազգայնոց հաղորդեմք անոր հաստատութեան լուրը:

«Այս առիթիւ յիշենք թէ այսպիսի խորհուրդ մը մայրաքաղաքիս (այսինքն Փարիզի) Հայերն ալ երկնած են Հայկազնեան վարժարանին գոցուելէն ի վեր, բայց զանազան դժբաղդ պարագայներ իրենց խորհուրդին կատարումն արգելած են: Իսկ այժմ՝ յուսամք թէ Մանգիսթերի Հայոց ձեռնարկութիւնը քաջալերութիւն մի լինի իրենց՝ և նոցա գեղեցիկ օրինակին հետեւին: Փարիզում մէջ մեղի Մատուռ մի ունենալ շատ կարեւոր է, ոչ թէ միայն հոս գտնուած Հայոց թիւոյն նայելով՝ այլ և ճանապարհորդութեամբ եկող Հայոց թիւն օր ըստ օրէ աւելնալոյն նկատմամբ: որք աստ անցուցած ժամանակին ամեն հոգեւոր միութարութեան զուրկ կրմնան: Ահա Զատիկ կուգայ, և Փարիզ գտնուող բարեպաշտ Հայերը, թողունք խոստովանանքէ և Ս. Հաղորդութեան զուրկ մնալին, գոնէ Ս. Պատարագ մի տեսնելոյ համար կը պարտաւորին այն եկեղեցիներն երթալ, որոց պաշտօնեայնրը զերենք դժոխոց որդի կը համարին»:

Փարիզէն եկողներէն իմացանք՝ թէ Մանգիսթերի եկեղեցւոյ համար քահանայ պիտի գնայ Գերապատիւ Արարակտ վարդապետն Շահնազարեան, որ բնակում էր մինչև ցայժմ Փարիզի մէջ:

Փարիզը մէջ տպագրուած է:
«Մայրաքաղաքիս Մուրատեան վարժարանին

աշակերտաց տարեկան հարցաքննութիւնը կատարելէն զինի, ամսոյս (Օգոստոսի) 12 ալ կէսօրէն ժամ յետոյ պարգեւաբաշխութեան հանդէսը կատարեցաւ շքեղութեամբ, ի ներկայութեան բազմութիւն Գաղղիացի խալաթի և Հայ հանդիսականաց:

«Կերկայ գտնուող Հայոց սիրտը սաստիկ գոհունակութեամբ լցուց ոչ թէ միայն աշակերտաց ըրած յառաջադիմութիւնը, այլ և հանդիսին Գաղղիացի նախագահին խօսած ճառը, որ ծայրէ ի ծայր արժանաւոր գովասանութիւն մըն էր Հայոց վերայ:

«Իսկ Եւրոպացւոց Հայ մանկտեղն կրթութեանը վերայ ցոյց տուած եռանդը, զոր կը յայտնէին իւրաքանչիւր աշակերտաց պարգեւ ընդունած ժամանակը սաստիկ ծափահարութեամբ, Հայոց մեծ ուրախութիւն կը պատճառէր:

«Հանդիսին սկիզբէն մինչև վերջը Գաղղիացի զինուորական երաժշտաց խումբը անտեսանելի եղանակներով հանդէսը կը շքեղացնէր և ներկայ գտնուողներուն զմայլումը կը կրկնապատէր: Հանդիսականաց ցրուելէն յառաջ աշակերտաց խումբ մըն ալ մէկ երկու գեղեցիկ հայկական երգ երգեց զանազի ընկերութեամբ որ խիստ հաճելի տպաւորութիւն մը ըրաւ թէ Հայոց և թէ Եւրոպացւոց վերայ: Այնուհետև ամեն մարդ ցրուեցաւ բոլոր աշակերտաց ևս քան զէս յառաջադիմութիւն և ուսուցչաց կարողութիւն մաղթելով»:

ԱԶԳԱՅԻՆ

ՀԱՅԿ (հունիսի 15 է՝ 1862)՝ Հայկազնեան հանգին մէջ Քիլիս գիւղաքաղաք մը կայ որ 12 ժամ հեռավորութիւն ունի Հայկազնէ: Այս հինգերորդ անգամն է որ հոն երթալու պատեհութիւնը կուտենամ, որ տեղ 535 տուն Հայ կայ, որոց 432 տունը Լուսաւորչաղաւան, 62ը Հոռովմեական, և 41 ալ Բողոքական են: որոց ընդամենը 2834 Հայ և Հայուհի: այսինքն, 658 պար, 696 կին, և 934 տղայ: Լուսաւորչաղաւան, 108 պար, 114 կին, և 112 տղայ: Հոռովմեական, 64 պար, 50 կին, և 98 տղայ: Բողոքական կը հաշուին: Պիտի հաւատաք երբ ըսեմ թէ ասոնցմէ մէկ երկու Բողոքական միայն ստորագրութիւնն ունեն, անոնքին անտալ գրել կըրնան, և միւսները մեծ մասամբ այլ ձեռնաւորէն զինի, բոլորն ալ իրենց մայրենի անուշիկ լեզուէն զուրկ են:

Մերայինք Ս. Յովհաննէս եկեղեցի մը ունին՝ որուն նորոգութեան պատճառ և հիմնադիր է Արսեցի Գերապատիւ Գրիգոր եպիսկոպոսը: ունի հինգ քահանայ համանման ժողովուրդին... ախտն այս պատկառելի անուան որ այս տեսակ անձանց ըստ միշտ կաղարտի ու թող աղարտի: Հարկաւ պիտի խորհիք հիմա թէ ինչու դպրոցները չեմ յիշեր: չկայ որ ինչ յիշեմ: հաւաստի եղիք ո՞րքաաւոր լրագրագետ, որ գիշեր և ցորեկ հոգներ տըներ և աշխատեր եմ, սրտաշարժ խօսքեր թափել գլխներնուն, համոզել առաջարկութիւններ ընել այս ամբիսին, որ երկու տեղ մանկանց համար դպրոց մի բանալու հոգ տանին: այլ ի զուր, ըստ որում այսպէս են: Ի՞նչպէս կըրնան համոզուիլ անոնք, երբ իրենց աշխարհը «Ուսմունքը և գիտութիւնը վնասակար բան մը» քարո-

ղուեր, ջերմ կրօնամոլութեամբ այն աստիճան նախապաշարմանց ենթարկացեալ են, որ թերեւո՛ւն տակի բողոքական դպրոցն անգամ չեն տեսներ և օրինակ առնելով անոր հետեւիր: և որ առաւել գէշն է դպրոց մի կը կարօտի ստակի: Ժողովուրդը ատեն մը կառավարութեան գործակալներուն բռնութենէն, ատեն մը Գեղեցիկ բռնութենէն և ցարդ Սոս. եպիսկոպոսաց և Պայրամանի տարօրինակ պատուհասներէն ընկճալ՝ աւուր հացի կարօտ են շատերն: Գանք որ ոմանք ալ Վիլիկի Սրբաշնակատար Աթոռիկոսին ամիսը անգամ մը բաւական գումար աջակցութիւն խրկելով մէկգմէկու ձեռքէ երեսփոխանութեան ազգաւոր պաշտօնը (որ իրենք Եւրոպ. անունը կուտան) յափշտակելու ջանքը ունենալովին՝ կարող չեն պղտի բանով մը իրենց զաւակները կրթելու և լուսաւորելու ձեռնարկութիւնն ընել:

Եւ գիւղաքաղաքին սահմանակից կը գտնուի Կեւ-Սոս Եւրոպ. լուսած լեռը, որ իւր անունը բաւական վկայ մ'է հայաբնակ ըլլալուն: Հեմ գիտեր որ հոգացողութիւնիս պատճառ եղեր է այսչափ հազարաւոր բնակիչքը մահմետական ընելու: բարեբաղդաբար մնացեր է մաս մի Հայ որոնք պիտի թուենք: Ասոնց երբ հարցուի թէ դուք ի՞նչ ազգ էք: — Կեւիւրքը, — կը պատասխանեն: Այս ընդարձակ և բազմաբնակ լեռը միմեկի վեց գիւղի մէջ Հայ մնացեր է, և ասոնք են: Գոյս Գոյս 7 տուն, Եւր 32 տուն, Թեյի 17 տուն, Հեւի 12 տուն, Քաւի 14 տուն, և Գեւի 7 տուն, որ ըսել է ամենը 89 տուն և կ'պարունակէ 341 հոգի պար և կին և տղայ, անկրօն, անյեզու, անուսումն, անուսուցիչ, անեկեղեցի, անքահանայ, անգիրք: ուղղը կրնայ աւելի արժանահաւատ տեղերէ տեղեկութիւն առնուի: 2ի մոռանանք ըսելու, ինչի տեղացի քահանայ մի կայ եղեր Թորոս անունով, որ իւր հարսը գիւղին մահմետական բնիկ մեծաւորէն յափշտակուելուն պատճառաւ՝ ձգեր բնակութիւնը և Քիլիս է հաստատուեր:

Կաղաւսմ թող չի հարցը թէ ասոնք հոգեւոր մատակարարութիւնները ուսկից կընդունին: քանզի Քիլիսը 18, Մարաշը 24, Պիլնիսը 18, Անթիքիէն 22 ժամեւոր հեռավորութիւն ունին այս տեղերէս: Եթէ երբեք թղթի կտոր մի գտնուել կամ տեսնուել բարեբաղդութիւնն ունեցած են, միաբը Ամերիկացի միախնարաց, որք Եւր թղթի վերայ գրելով չեն բաւականանար և ոչ ալ Եւր Եւրոպ. կը վախնան, որով հոն անգամ 8 տուն ժողովուրդ ստանալու կարող եղեր են, թերևս կրկնապատիկը տարիէ մը: Ասոնց քով տեսայ մէկ քանի նախաշաւիղ գրքեր: Թէպէտ կուզեմ ասոնց վերայօք ասկէ աւելի մանրամասն տեղեկութիւններ տալ ձեզ, բայց չուզելով ճշմարիտ աղգասիրաց դիւրադգաց սիրտերուն վիշտ և ցաւն աւելցնել՝ կը լռեմ: և այս խեղճութեանց դարման մը խորհելով՝ կաւեցնեմ սիրելի ազգիս մէջ գտնուած կարողութեանց տէր մարդկանց ուղղուելով, և անոնց ուշադրութիւնը հրաւիրելով սոյն կէտիս վերայ՝ կը պողամ որ կամքէ և դրամէ զատ սպեղանի պէտք չէ այս վերքերը բուժելու:

Եւր հաշիւ ընելու կըլամք չորս միլիոն Հայէն երկու միլիոն վերիններուն պէս և քան զայն ալ

գէշ կացութեան մէջ պիտի գտնենք. մէկ ու կէս միլիոնն ալ տգէտ և անկարող. երեք հարիւր հազարը ազգատեաց. մնացած երկու հարիւր հազարը ձեռքէն եկածն ընելու զնայն նէ, այն ժամանակ լռել հարկ կը լըսայ, և ազգը իւր ճակատագրին հետ թող մաքառի ու մաքառի: Բայց չեմ կարծեր որ ազգասէր և լուսաւորեալ սիրելի ազգայինք ետ կենան ասանկ կարեւոր և օգտաշատ նպատակէ մը. միայն թէ անիրաւ ոսկին իւր յարգը չի ձանձորներէն հեռու փախչելով՝ սոյն տեսակ գործերու մէջ 200,000 ին կէսն ալ մէկ կողմ հանել հարկաւոր է, մնացածին 90,000ն այլ և այլ գործերու ձեռնտու (մեր ազգին ցաւը մէկ մը չէ), մնացած տասը հազար ճշմարիտ ազգասէրք եթէ կըրնան ի սէր ազգին մէկ մէկ արծաթ մեծիտի զոհել քիչիտու և լեռնաբնակաց խեղճ Հայ մանկոց համար, ես կ'երաշխաւորեմ զերեք քիչ միջոցի մէջ ոչ թէ սոսկ իրենք կը լուսաւորին և Հայ անուան արժանի մարդիկ կ'ըլլան, այլ շատ գաւառներու օրինակ, և կը լուսնան պատճառ կըլլան:

Այս տեղերու շինութեան, գետնի և ուտելիաց աժանութիւնը, բնակչաց սակաւագիտութիւնը զիս կըլստահացնեն հետեւեալ հաշիւն ընելու: Հինգ հազար քառասուն հարիւր աշակերտի համար օրինաւոր գիշերօթիկ դպրոց մի կընայ կառուցուիլ, 2500 ուլ ալ կ'աճ կարասի դասագիրք և այլն և այլն կ'աւանդուի, մնացած երկու հազար հինգ հարիւրն ալ երկու տարուան վարժապետաց վարձքի կը պահանջուի ապահով կերպիւ շահեցնելով. ուտելիաց հոգն ալ տեղացի ազգայինք և տղայոց տէրերը կը հոգան, ինչպէս որ կը խոստանան ալ. միայն՝ երկու տարիէն ետքը նորէն խորհիլ հարկ պիտի լինի ըսեմք վարժապետաց վարձքերը հոգայու. աս ալ հաւաստի թող ըլլայ թէ այս տըգէտ ժողովուրդը երբոր դպրոցին զգալի և հսկայաքայլ յառաջադիմութիւնը տեսնէ՝ անկէ ետքն ալ անհոգ չի պիտի կենայ, եթէ կըրնի շապիկն անգամ ծախելու պարտաւորի՝ դպրոցն անխափան պահելու նպատակաւ. չէ նէ զիւրին է դարձեալ ազգին բարեբարացը զիմէլ:

Արդ՝ ո՞ր օրսեցի և Զմիւռնացի և այլ լուսաւորեալ քաղաքաց ժողովուրդք, դուք որ պղպիսի կանտնաւորեալ երկիրներու մէջ ծնած և մեծցած ըլլալով իմաստութեան կաթը միշտ ծծելու վըս էք, հաճեցէք անգամ մը աչուքնիդ դարձնել այս կողմերը՝ ուր ոչ օրէնք կայ և ոչ կանոն, ոչ հովիւ և ոչ ուսուցիչ, զուրկ ամեն մարդավայել և ազգօգուտ կը թուի թիւններէն հետեւեալ ազգութեան դաղափարէ: Հաճեցէք կըսեմ սոյն քիչիս գիւղաքաղաքին համազգեաց կարօտը լեցնելու՝ որք ճըմարիտ կարօտ են ձեր նուէրներուն, որպէս զի վերջիշեալ գիշերօթիկ դպրոցը բանալովնիդ իրենց զաւակունքը կը թուի և լուսաւորել տան, ժամանակին ազգին պիտանի անհատներ հասցնելու զիտմամբ:

Այո՛, կարող էք ընելու երբոր ուզէք. զի մարդ պիտի մէկ մեծիտիէ ստորագրութիւն բացուած ժամանակ, ինչ անզգայ սիրտ ըլլալու է՝ որ կարեկցութեան չի շարժի և իւր եւեկցութեն մէկ մեծիտիէ տիէ տալու չի յօժարի, ու մենք ալ քիչ ատենէն Հայ օրագիրներու միջոցաւ նոյն հաւաքուած ստակին ցուցակը չի տեսնեմք:

Արմենայ խնդրել մեր ազգասէր լրագրագետներէն, որ բարեհաճին սոյն անարուեստ բայց սրտէ բղիւսած գրութեանս իւրեանց էջերէն տեղի շնորհել, որպէս զի շատերը կարդալով մեր անգիտարարութիւնը թուրաւ խորհուրդածութիւնները լեցնեն և միանգամայն սխալները շտկեն, կամ ուրիշ շահաւոր կերպ մը ցուցնեն: Ինչու որ իմ փափաքս աս խղճայի եղբարց դարման մը տանել է, և ոչ թէ անձնական շահ, փառք և պատիւ փնտռել:

Որ և մնամ սիրելի ազգիս յառաջադիմութեանը փափաքող:

Յ. Ս. ՔԻՐԱՅԻՆՅԱՆ:

ՆԵՐՔԻՆ

Հոկտեմբերի 2-էն սկսեալ մինչև ցայսօր, այն է հոկտեմբերի 4, այնքան ձիւն եկաւ Մոսկուայի մէջ՝ որ կարելի եղաւ բալիթներով (balloons) ման գալ: Յուրտն հասնում է 3 աստիճանի:

ԱՐՑԱՔԻՆ

Այժմ երկրում և ոչ մի ազգի մէջ օրագրութիւնն այնքան ծաղկեալ և հասարակեալ չէ, որքան Միացեալ Նահանգաց մէջ. Հայ և ոչ մի որքան և իցէ բազմամարդ քաղաք, որ շունենայ գոնէ մի օրագիր, իսկ քանի մի քաղաքաց մէջ՝ որոց բնակիչքն հազարից աւելի չեն, ունին 3-4 օրագիր: Թէ որպիսի հեշտութեամբ հիմնուում են քաղաքները Ամերիկայի Հիւսիսային արեւմտեան նահանգների մէջ, յայտնի է ամենեցուն: Ինչպէս է լինում այդ: Հաւաքում են քանի մի անձինք, կազմում են մի ընկերութիւն, ընտրում են իւրեանց բնակութեան համար յարմարաւոր տեղի, և սկըսում են շինել քաղաքը: Հիմնաւոր կառուցումը սկսում են նոքա տպարանէն, ուստի և իսկոյն ելանում են նոր լրագիր, նոյն հիմնեալ քաղաքի անուամբ: Շատ անգամ պատահում է, որ առաջին համարներն այդպիսի լրագրի գրութիւն և տպագրութիւն են բաց երկնքի տակ, մինչև տպարանի շինուածոց կատարելապէս պատրաստուիլը: Իւրաքանչիւր օրագիր ունի Ամերիկայի մէջ մեծ նշանակութիւն, վասն զի նա հեռագոյն է տարածում քաղաքի փառքը և շահը... Երջանիկ մարդիկ... Այսպէս հիմնուեցան Ամերիկայի քաղաքներից շատերն որք ունին այժմ հարիւր հազար և աւելի ևս բնակիչք, և մինչև 100 օրագիր: Արեւելի տեղեկութեանց նայելով, Միացեալ Նահանգաց մէջ հրատարակեալ օրագրաց թիւն ի 1850 թուականին հասնում էր մինչև 2,526, և ի 1860 թուականին մինչև 4,051: Այդ օրագիրները բաժանուում են այժմ այսպէս. քաղաքական օրագրաց թիւն է՝ 3,242. բանասիրական օրագրաց՝ 298. Եկեղեցական՝ 277. Երկրագործական և Արուեստական՝ 234. ի 1850 թուականին ելաւ Միացեալ Նահանգաց մէջ 426,409,978 օրինակ լրագրի, իսկ ի 1860 թուականին՝ 927,951,548: Աւելի շատ տարածուող օրագիրներն Միացեալ Նահանգաց մէջ են. New York-Herald, որ ունի 120,000 բաժանորդ, New-York-Times՝ որ ունի 80,000

բաժանորդ, Tribune՝ 75,000 բաժանորդ, Evening-Post՝ 55,000 բաժանորդ: — Ռուսաստանի Հայեր, կարդացէք և ամաչեցէք:

— Կորեոսում պատահեցաւ Ամերիկայում հետեւեալ ծիծաղելի անցքն: Այն տեղ Վաղար Գոն-Մաք-Անթրոփ անունով մի բժիշկ ծախում է եղած այնպիսի մի գեղ (փոշի), որ զօրութիւն ունի եղած սէր ծնուցանել կանանց սրտերի մէջ: Այդ փոշիի զինն եղած է 5 տոլար: Շատ գաւառների և քաղաքների մէջ ծախում է եղած նա այդ փոշին, և ամենեքեանքն շնորհակալ էին մնում նորանից: Միայն նորեւում միւր չկարաց գոհ լինել. Չիբակո անուն քաղաքի մէջ մի երիտասարդ գնելով այդ սիրոյ փոշին, և մի գաւաթ շամիանիայ գինոյ մէջ թափելով՝ խմցնում է ինչոյքի ժամանակ մի օրիորդի, յուսալով որ նա այսու պիտի սիրէ իւրեան: Բայց օրիորդն այդ փոշին խմելէն յետոյ՝ ընկնում է ու շաթափ գետնի վերայ, և երիտասարդն խոստովանում է իւր արած գործը: Օրիորդն քանի մի օր հիւանդ պառկելէն յետոյ արտաքսում է իւր տունէն այդ երիտասարդին՝ այնպիսի անվայել և յիմարական գործի պատճառաւ: Երիտասարդն բարկանալով՝ գնում է իսկոյն գանգատ է մատուցանում դատարանին վերայիշեալ բըժըշկի վերայ: Եւ թէպէտ բժիշկն արդարացնում է իւրեան՝ ցուցանելով թէ փոշին շինուած է անփնաս խոտերէ, բայց այսու ամենայնիւ դատաստանատունն փնասակար գտանելով՝ նորա այնպիսի խաբէական արուեստագիտութիւնը, վճիռ է տուած որ 1000 տոլար տուգանք վճարէ:

ՍԱՏԵՆԱԹՍԱԿԱՆ

Պ. Վիկթոր Լանկլա Գաղղիացին պիտի հրատարակէ Գաղղիարէն լեզուաւ իւր մի նոր աշխատութիւն, ընդ վերնագրովս «Պոետիկալ Լանկլանց Վիկթոր, Հայտնի ազգային բանաստեղծները, որի Հայերէն թարգմանութիւնը արդէն սկսուած է տպագրուիլ Փարիզ քաղաքի մէջ:

— Վ. Պոլսի մէջ՝ Օգոստոսի 1-էն սկսաւ հրատարակուիլ մի նոր օրագիր «Արմեն»՝ անուամբ, խըմբագրութեամբ մի Հայ օրիորդի, այն է՝ Աննուհի Ելպիս Կ. Տղըրամաճեանի:

ԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ

London Review անուն անգղիարէն լրագիրն ծանուցանում է՝ թէ Թուրք քաղաքի Կաննալ անուն բնալոյծն կարողացաւ շինել այնպիսի ակներ՝ փայլուն քարեր, որք ունին ադամանդի բոլոր յատկութիւնքը: Այս նոր գիւտի համար ի գործ է դրած նա՝ փոսփոր (Phosphor), ջուր, ծծումբ և ածուխ:

ԱՌԵՑՐԱԿԱՆ

ՓՈՒՆԱՆԱԿԱՐԳԱՆ ԵՒ ԴԵՄՈՒ ԸՆԹԱՑԻՆ	
ՓԵՐԵՂՈՒՄԻ Ի 28 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ.	
ԼՈՆՏՈՆԻ ՎՐ. 3 ամիս ժամանակով, փէնս. 351 - 351	ԱՄՍԵՐԻՍԱՄԻ ՎՐ. 3 ամիս ժամանակ, փէնս. 172 - 173
ՀԱՄՊՈՒՐԿԻ ՎՐ. 3 ամիս ժամանակ, 2 փ. 311 - 311	ՓԱՐԻԶԻ ՎՐ. 3 ամիս ժամանակ, փէնս. 371 - 373
30 լուսնայի, տոմսակ 99 -	ՌՈՒՍ. Երկաթեւոր, տոմսակ 114 -

ԽՄԲԱԳՐԻԶ Զ. ՄՍԵՐԵԱՆՅ